

internationale repertoire van die tijd ook absurdistische Vlaamse stukken, o.a. van Piet Sterckx, geprogrammeerd werden.

Frans Verreyt: "Over Sterckx heb ik onmiddellijk geschreven. Dat was over *Vier in 't kwadraat*, denk ik. Ik ben hem ook verder gaan volgen. Ik was toen bij de weinigen die hem radicaal verdedigden. Ik meende dat Sterckx vrij kon werken, vrijer dan Brecht b.v., die door zijn uitgesproken visie in een bepaalde richting gedwongen werd. Pas later ben ik via zijn theater, maar ook via zijn kritisch proza echt tot Brecht gekomen: door hem ben ik marxist geworden; hij gaf mij een geheel nieuwe visie en met die visie stond ik klaar toen Marc Grammens, de hoofdredacteur van *De Nieuwe*, mij vroeg om het theater in Brussel te volgen, omdat Carlos Tindemans, die toen in *De Nieuwe* over theater schreef, dat stilaan aan 't los gooien was".

Was Brecht als criticus – in zijn vroege Augsburgse periode – een voorbeeld voor u?

"Nee, die eerste kritieken van die heel jonge Brecht zijn slechts een facet van zijn jeugdwerk. Dan heb ik meer gehad aan Kenneth Tynan en Herbert Ihering. Ihering vooral voor zijn koppigheid. En Tynan omdat dat zo'n cynische vent is; met een zeer ruime visie en zo schitterend neergeschreven. Eric Bentley mag je ook niet vergeten."

Had u voor uzelf bepaalde principes als criticus, bepaalde dingen die u voorop zette?

"Ja, de kwaliteit. Een stuk dat geen kwaliteit heeft, daar zwijg je beter over. Alhoewel – dat is merkwaardig – ook het 'niet-kunnen' kan veel indruk maken. Maar dat is fundamenteel iets anders zoals ook het amateurtheater fundamenteel iets anders is, alhoewel het wellicht belangrijker is dan het officiële theater voor de mensen die ermee bezig zijn. Men zou kunnen zeggen dat Grotowski het toppunt van de liefhebberij was. Theatraal gezien is dat dan ook doodgelopen, zoals ook het amateurtheater doodloopt, nadat de mensen die het animeren het beu worden. Maar een structuur als de KNS – dat zei Teirlinck me vaak, omdat ik zoveel kritiek op dat theater had – moet doorzetten. Die functie moet blijven bestaan tot er iemand komt die het wéét en die het kan. Een tweede criterium naast de kwaliteit is natuurlijk de tendens. Maar ook rottheater zoals b.v. dat van Tennessee William (hij schrijft

uit een volledige complicité met hysterische situaties) kan enorme kwaliteiten hebben. Ook in Franse boulevardstukken – die extreem politiek zijn, precies omdat ze die functies perfect vervullen die men ze vraagt te vervullen – zitten magnifieke dingen: intelligent gedaan en met technisch meesterschap. Hét voorbeeld i.v.m. de theatrale tendens blijft voor mij echter Brecht, de latere Brecht, die in zijn stukken iets wil doen voor de radelozen in deze maatschappij."

Welke functie vervult de criticus dan in die wisselwerking tussen theater en maatschappij?

"De criticus staat bij het theater. Hij is complementair en absoluut noodzakelijk. Zelfs al wordt er weinig rekening mee gehouden – theater richt zich sowieso tot een klein deel van de bevolking – toch heeft een theater zonder kritiek weinig zin."

Ziet u de criticus dan als een soort geweten van de theatermaker?

"Ik denk dat hij een bevoorrecht toeschouwer is, ook al is dat woord 'bevoorrecht' zeer dubieus. Ik bedoel het in de zin van iemand die veel theater gezien heeft en er iets over weet en standpunten formuleert. Maar de recensent is ook benadeeld t.o.v. de gewone toeschouwer. Omdat hij *Hamlet* b.v. 20 keer gezien heeft, accepteert hij dingen die hij niet zou mogen accepteren. Je mag niet denken dat je 't beter weet, omdat je meer gezien hebt. Dat is geen reden, integendeel. Daarom is een premièrerepubliek vaak zo'n rotrepubliek".

De kritiek is nooit uw beroep geweest. Ervaart u dat als een voor- of een nadeel?

"Ik meen dat het een voordeel is; hetzelfde geldt b.v. voor een romancier. Wat je creatief zelf wil maken, moet je buiten je werk doen. Die vitaliteit moet je opbrengen, anders kan je het beter laten. Ik ben voor het werk in *De Nieuwe* nooit één frank betaald geweest; het laatste jaar gaven ze een vergoeding voor de vervoersonkosten; de tickets kreeg ik en het programma kocht ik meestal zelf. Dat was allemaal avond- en nachtwerk, maar op die manier kon ik schrijven wat ik dacht en wanneer ik dat nodig vond, zonder de verplichting elke week een stuk in te leveren. De criticus moet volledig vrij en onafhankelijk kunnen zijn. Toen *De Morgen* werd opgericht hebben ze daar de theatercriticus van de

Vooruit, Rik Lanckrock, met wie ik overigens vaak van mening verschil, aan de deur gezet. Een grove fout. Ze wensten niet iemand aan het woord te laten die de Gentse situatie overzag en die daarbinnen zijn eigen politiek voerde. Je moet vrij zijn om te kunnen schrijven wat je denkt en dat je een paar maanden later zegt: 'dat was verkeerd'. Zich mogen vergissen is het heilige recht van wie zich met theater bezighoudt. Zo heb ik zelf b.v. Brecht eerst afgewezen; zo heb ik ook initieel b.v. Ionesco overschat."

De criticus moet dus volgens u een globale situatie overschouwen en niet uitgaan van één voorstelling?

"Hij moet het geheel zien en weten wat er gebeurt, ook in de maatschappij."

Dat wil dan ook zeggen dat u nooit twee voorstellingen met dezelfde normen beoordeelde...?

"Nooit. De norm was eerder: wat is het maximum dat uit deze combinatie van factoren te halen valt. De middelen en mogelijkheden moeten mee in rekening gebracht worden. Ook al omdat het theater in Vlaanderen een kwetsbaar plantje is. Men moet geen hooghartige eisen stellen of extreme normen gaan aanleggen, zoals Carlos Tindemans de neiging had te doen. Men moet de mogelijkheden bekijken en zien hoe daar het maximum kan worden uitgehaald. De verantwoordelijkheid van de toneelrecensent daarin is mee te helpen de zaak op te bouwen, en dat kan héél scherpe kritiek met zich meebrengen."

In die manier van beoordeling wijst u in feite een vorm van objectiviteit af...

"Objectiviteit bestaat niet, ten zij iemand zijn subjectiviteit objectief noemt, dat is flauwekul. Ik zei het reeds: elke criticus moet in staat zijn zijn eigen politiek te volgen."

Toch zit er aan de functie van de criticus een aspect van macht vast...

"Wanneer men onmiddellijk, in de nacht na de voorstelling, zijn bijdrage moet maken, dan heeft men de neiging radicaal door te schrijven. Te impulsief: een gevaarlijke situatie. Elke vorm van macht corrupteert. Totale macht is totale corruptie. Wat de deontologie van de criticus betreft is er één stelregel: correct zijn t.o.v. zichzelf, dat wil ook zeggen: bereid zijn toe te geven dat men zich vergist heeft."